

УДК 336.531.2(045)

*І. В. Щербатенко,
асистент, Національний авіаційний університет, м. Київ
В. А. Рябошапка,
студентка, Національний авіаційний університет, м. Київ*

ВПЛИВ ПОДАТКІВ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

I. Shcherbatenko,
Assistant, National Aviation University, Kiev
V. Riaboshapka,
Student, National Aviation University, Kiev

THE IMPACT OF TAXES ON INVESTMENT ACTIVITY

Стаття присвячена аналізу податкових надходжень до бюджету та існуючих податкових важелів впливу на активізацію інвестиційної діяльності. Досліджено податки, що формують податкові надходження, їх вплив на політику держави в сфері інвестування. На основі отриманих результатів сформульовано висновки щодо виділення інструментів стимулювання інвестиційної діяльності в аспекті впливу податкової системи для України.

This article analyzes the tax revenues and existing tax leverage to enhance investment activities. Investigated taxes to tax revenues, their influence on state policy in the field of investment. On the basis of the results the conclusions regarding the selection tools to stimulate investment in terms of the impact of the tax system in Ukraine.

Ключові слова: податки, податкова система, доходи, інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість.

Key words: taxes, tax system, income, investment, investment, investment attractiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Податки існували з найдавніших часів для наповнення казни правителів і держав. Основною функцією податків є регулювання економіки. За допомогою податкової політики різноманітні державні утворення впливають на стан господарської кон'юнктури, сприяють стимулюванню економічного зростання та перерозподіляють грошові кошти. З розвитком суспільства відбувається постійне вдосконалення системи оподаткування, тобто відбувається процес постійної зміни структури податків, зростання їх ролі в доходах держави. За допомогою податків та за умови ведення ефективної податкової політики активізується інвестиційна діяльність, що сприяє зростанню обсягів інвестицій, підвищенню їх ефективності та позитивного впливу на темпи економічного зростання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема визначення ролі та місця податків у стимулюванні інвестиційної діяльності досліджуються у працях вітчизняних вчених: О. Болховітінової, Т. Васильєвої, В. Геєця, М. Герасимчука, С. Каламбет, Б. Кваснюка, Л. Лисяк, І. Лукінова, І. Луніної, А. Мар'єнко, Т. Майорової, А. Пересади, Л. Шаблістої, зарубіжних: П. Кларка, Р. Лукаса, П. Ромера, Р. Солоу, та ін. Найбільш визначними працями з теорії податків є роботи класиків: Р. Вагнера, К. Векселя, Дж. Кейнса, Дж. Мілля, А. Пігу, Д. Рикардо, А. Сміта, в яких сформульовані основоположні принципи оподаткування, що не втратили своєї актуальності і в сучасних умовах.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

На даний час однією із проблем соціально-економічного розвитку України є низький рівень привабливості для іноземних та вітчизняних інвестицій, що значною мірою є наслідком недосконалої та не виваженої податкової політики держави.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Податки — дуже складна фінансова категорія, яка здійснює вплив на всі економічні явища та процеси. Це обов'язковий елемент економічної системи будь-якої держави незалежно від моделі економічного розвитку та політичних сил при владі. Відсутність податків паралізує фінансову систему держави в цілому, робить її неієздатною і, в кінцевому підсумку, позбавленою будь-якого сенсу. Отже, податки — обов'язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, сплачуються юридичними та фізичними особами в процесі розподілу та перерозподілу частини вартості валового внутрішнього продукту й акумулюються в централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій [6].

У сучасних умовах господарювання підвищується значення впливу держави на інвестиційну діяльність. Одним з основних засобів такого впливу є оподаткування. Однак в Україні податкові методи регулювання економіки використовуються недостатньо ефективно, податкова система не в повній мірі виконує регулюючу (стимулюючу) роль.

За останні роки в Україні податкова політика носить фіскальний характер, збільшується питома вага податкових

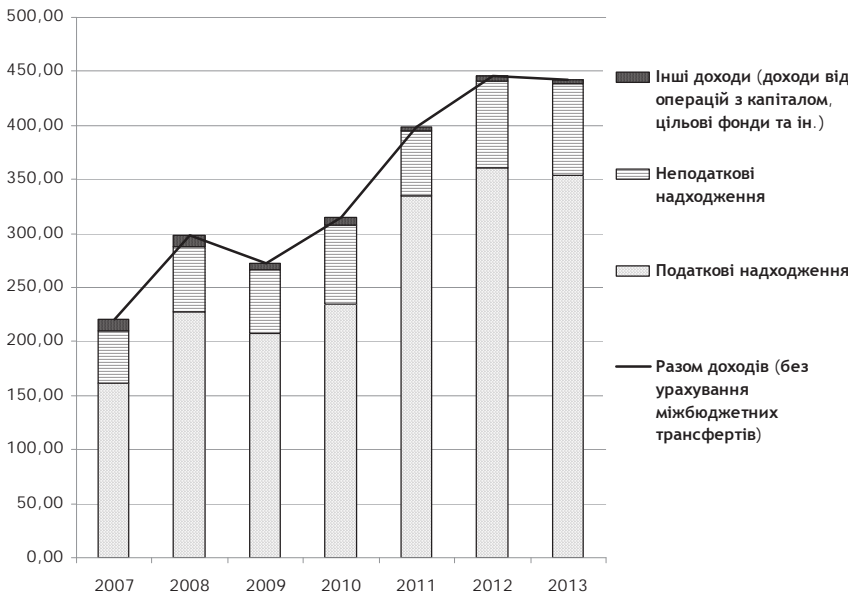


Рис. 1. Структура доходів зведеного бюджету України, млрд грн.

надходжень у доходах бюджету країни. На рисунку 1 наведено дані щодо структури дохідної частини Зведеного бюджету України за період 2007—2013 роки.

Бюджет України формується в основному за рахунок податкових надходжень. За підсумками 2013 року вони забезпечили формування 79,93% усіх доходів Зведеного бюджету, а у порівнянні з 2007 роком збільшилися на 6,63% (192,71 млрд грн.). Це пояснюється зміною бюджетної класифікації, коли деякі надходження, що обліковувались в неподаткових надходженнях були перенесені в податкові (рентна плата, збори за паливно-енергетичні ресурси). Дохідна частина Зведеного бюджету України в основному формується за рахунок трьох податкових платежів, зокрема, податку на додану вартість — 28,97% (2013 р.), податку з доходів

фізичних осіб — 16,29% та податку на прибуток підприємств — 12,42%. Після прийняття Податкового кодексу спостерігається зміна структури податкових надходжень (рис. 2). Відбувається зростання питомої ваги податку на додану вартість на 1,97% у порівнянні з 2007 роком, що є незначним, але якщо порівнювати 2007 рік та 2011 рік то відбулося значне збільшення питомої ваги (на 5,64%). Надходження від податку на прибуток підприємств — знизився на 3,23%. Це свідчить про те, що зменшилася кількість приватних підприємств, а отже, не відбувалося залучення інвестиційного капіталу. Інші податкові надходжень зросли на 0,31%.

Головним джерелом податкових надходжень Зведеного бюджету України є податок на додану вартість. Його питома вага зберігається високою, навіть в умовах фінансово-економічної кризи, що пояснюється чутливістю бази оподаткування до коливань економічної кон'юнктури.

В 2013 році питома вага податку на додану вартість в надходженнях до бюджету склала 28,97%. У 2013 році до бюджету надійшло 128,27 млрд грн, а у 2012 році — 138,83 млрд грн. Починаючи з 2007 року спостерігається збільшення надходжень податку на додану вартість, лише у 2009 році відбувається різке зниження (на 8,14%) відносно попереднього року, а в наступних роках знову спостерігається зростання.

Проведений аналіз свідчить про позитивні тенденції збільшення надходжень до бюджету від податку на доходи фізичних осіб. Його питома вага в 2013 році складає 16,29% в надходженнях до бюджету. У 2013 році до бюджету надійшло 72,15 млрд грн., що на 37,37 млрд грн. більше, ніж в 2007 році. Надходження від податку на доходи фізичних осіб стабільно зростають, в 2013 році порівняно з 2012 роком на

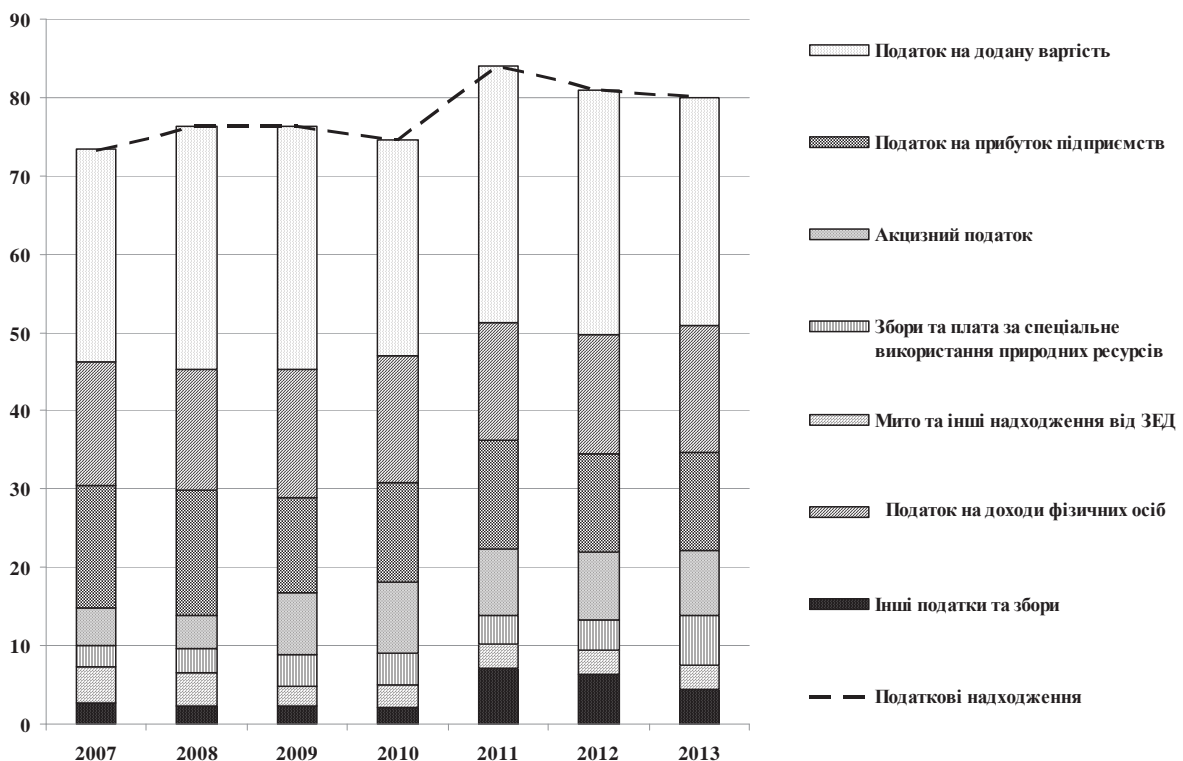


Рис. 2. Структура податкових надходжень бюджету, %

Таблиця 1. Аналіз податкових надходжень до бюджету за період 2007–2013 роки

Період	Показник	Доходи бюджету								
		Податкові надходження	Податок на додану вартість	Податок на доходи фізичних осіб	Податок на прибуток підприємств	Акцизний податок	Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів	Мито та інші надходження від ЗЕД	Місцеві податки і збори	Інші податки та збори
2007	Виконано, млрд грн.	161,26	59,38	34,78	34,41	10,57	5,95	10,04	0,73	5,4
	Питома вага в доходах бюджету, %	73,3	27,00	15,81	15,65	4,81	2,71	4,56	0,33	2,46
2008	Виконано, млрд грн.	227,16	92,1	45,9	47,86	12,78	9,29	12,3	0,82	6,11
	Питома вага в доходах бюджету, %	76,27	30,92	15,41	16,07	4,29	3,12	4,13	0,28	2,05
	Абсолютне відхилення, млрд грн.	65,9	32,72	11,12	13,45	2,21	3,34	2,26	0,09	0,71
	Темп росту, %	140,87	155,10	131,97	139,09	120,91	156,13	122,51	112,33	113,15
	Темп приросту, %	40,87	55,10	31,97	39,09	20,91	56,13	22,51	12,33	13,15
2009	Виконано, млрд грн.	208,07	84,6	44,49	33,05	21,62	11,23	6,93	0,81	5,34
	Питома вага в доходах бюджету, %	76,23	30,99	16,30	12,11	7,92	4,11	2,54	0,30	1,96
	Абсолютне відхилення, млрд грн.	-19,09	-7,5	-1,41	-14,81	8,84	1,94	-5,37	-0,01	-0,77
	Темп росту, %	91,6	91,86	96,93	69,06	169,17	120,88	56,34	98,78	87,4
	Темп приросту, %	-8,40	-8,14	-3,07	-30,94	69,17	20,88	-43,66	-1,22	-12,60
2010	Виконано, млрд грн.	234,45	86,32	51,03	40,36	28,32	12,71	9,07	0,82	5,82
	Питома вага в доходах бюджету, %	74,54	27,45	16,23	12,83	9	4,04	2,88	0,26	1,85
	Абсолютне відхилення, млрд грн.	26,38	1,72	6,54	7,31	6,7	1,48	2,14	0,01	0,48
	Темп росту, %	112,68	102,03	114,7	122,12	130,99	113,18	130,88	101,23	108,99
	Темп приросту, %	12,68	2,03	14,7	22,12	30,99	13,18	30,88	1,23	8,99
2011	Виконано, млрд грн.	334,69	130,1	60,22	55,1	33,92	14,83	11,77	2,5	26,25
	Питома вага в доходах бюджету, %	83,98	32,64	15,11	13,83	8,51	3,72	2,95	0,63	6,59
	Абсолютне відхилення, млрд грн.	100,24	43,78	9,19	14,74	5,6	2,12	2,7	1,68	20,43
	Темп росту, %	142,76	150,72	118,01	136,52	119,77	116,68	129,77	304,88	451,03
	Темп приросту, %	42,76	50,72	18,01	36,52	19,77	16,68	29,77	204,88	351,03
2012	Виконано, млрд грн.	360,57	138,83	68,09	55,79	38,43	17,54	13,19	5,46	23,24
	Питома вага в доходах бюджету, %	80,94	31,16	15,28	12,52	8,63	3,94	2,96	1,23	5,22
	Абсолютне відхилення, млрд грн.	25,88	8,73	7,87	0,69	4,51	2,71	1,42	2,96	-3,01
	Темп росту, %	107,73	106,71	113,07	101,25	113,30	118,27	112,06	218,40	88,53
	Темп приросту, %	7,73	6,71	13,07	1,25	13,30	18,27	12,06	118,40	-11,47
2013	Виконано, млрд грн.	353,97	128,27	72,15	54,99	36,77	28,86	13,34	7,32	12,27
	Питома вага в доходах бюджету, %	79,93	28,97	16,29	12,42	8,3	6,52	3,01	1,65	2,77
	Абсолютне відхилення, млрд грн.	-6,6	-10,56	4,06	-0,8	-1,66	11,32	0,15	1,86	-10,97
	Темп росту, %	98,17	92,39	105,96	98,57	95,00	164,54	101,14	134,07	52,80
	Темп приросту, %	-1,83	-7,61	5,96	-1,43	-4,32	64,54	1,14	34,07	-47,20
Середні показники динамічного ряду	Середній рівень, млрд грн.	268,6	102,8	53,81	45,94	26,06	14,34	10,95	2,64	12,06
	Середній темп росту, %	108	114	113	108	123	130	105	147	115
	Середній темп приросту, %	8	14	13	8	23	30	5	47	15
	Середній абсолютний приріст, млрд грн.	32,12	11,48	6,23	3,43	4,37	3,82	0,55	1,1	1,15

4,06 млрд грн. або на 5,96 %, в 2012 року порівняно з 2011 роком на 7,87 млрд грн. або на 13,07 %, в 2011 року порівняно з 2010 роком на 9,19 млрд грн. або на 18,01 %. Така статистика свідчить про ефективність проведених реформ

законодавства та про підвищення ролі ПДФО як бюджетотворюючого чинника.

Аналізуючи надходження від податку на прибуток відмітимо що, до бюджету у 2013 році надійшло 54,99 млрд

грн., що на 20,58 млрд грн., або на 59,85% більше відповідного показника 2007 року. Таке зростання відбулося попри зменшення ставки податку з 30% до 18%. Податок на прибуток підприємств зріс передусім за рахунок збільшення надходжень податку з суб'єктів господарювання приватного сектору [7].

У сучасній вітчизняній науці податки в основному розглядаються як джерело наповнення дохідної частини бюджету через мобілізаційну та фіскальну функції, тоді як соціальна та перерозподільна проявляються дедалі слабше. Про високу фіскальність податків в Україні засвідчує аналіз динаміки темпів росту податкових надходжень до Зведеного бюджету (табл. 1).

Зменшення ставки податку на прибуток, що останнім часом пропонується багатьма політиками, призведе до збільшення інвестиційної активності, але суттєво зменшить рівень надходжень до бюджету [5]. При цьому в короткостроковій перспективі ця втрата бюджетних надходжень не зможе бути компенсована за рахунок збільшення податкових надходжень, викликаних зростанням обсягів інвестування. Як бачимо, зменшення ставок оподаткування не завжди є позитивним явищем, а тому на сьогодні актуальним повинне стати використання системи податкових пільг і стимулів.

Так, у закордонній практиці для стимулювання інвестиційної активності в державі або в певному регіоні часто використовуються такі інструменти пільгового оподаткування, як: податкові канікули (період, протягом якого прибуток підприємства оподатковується за пільговою ставкою), регресивне оподаткування, яке передбачає зменшення податкової ставки в міру зростання бази оподаткування та ін. На жаль, на сьогодні ні теоретична, ні практична база застосування зазначених податкових пільг і стимулів не є досконало розробленою, а тому проблема залишається актуальною і потребує додаткових досліджень.

При застосуванні податкового стимулювання обов'язково потрібно враховувати той факт, що воно має тенденцію розповсюджуватися на будь-які види діяльності, його важко контролювати, податкові стимули можуть бути тільки тимчасовим явищем, а тому вони повинні надаватися в чітко визначених на законодавчому рівні напрямках. Одним із напрямів збільшення обсягів інвестиційної діяльності в Україні є залучення іноземних інвестицій в її регіони. Для збільшення обсягів іноземного інвестування необхідною умовою є стабільна законодавча база та ефективна податкова політика. На сьогодні законодавство України стосовно режиму іноземного інвестування містить багато суперечностей, які, в свою чергу, не впливають позитивно на збільшення обсягів іноземного інвестування.

Не відчувають іноземні інвестори і особливого зменшення податкового тягаря. Всі податкові заходи, які використовуються на сьогодні в Україні, не є стабільними і не дають можливості інвесторам вільно та довгостроково вкладати капітал в ту чи іншу галузь, регіон. Для стимулювання іноземного інвестування потрібно не тільки впровадження пільгового оподаткування, але й гарантії стабільності податкового законодавства у майбутньому.

ВИСНОВКИ

Податкова політика сьогодні не відповідає міжнародним стандартам, а тим самим не сприяє збільшенню обсягів іноземного інвестування. Для вирішення цієї проблеми потрібна розробка механізму податкового регулювання інвестиційної діяльності як на міжнародному, так і на національному рівні. Саме тому на сьогодні актуальним є впровадження нових податкових засобів (інструментів), стимулів, пільг, які б, в свою чергу, були адаптовані для умов транзитивної економіки України, та їх апробацію на всіх рівнях: на рівні

підприємства, регіону, галузі, країни, а також забезпечення максимальної стабільності українського законодавства, що є необхідною передумовою створення сприятливого клімату для залучення іноземних інвестицій в Україні.

Отже, при проведенні податкової політики держава має стати партнером промислових підприємств, надавати допомогу інноваційним виробництвам, підтримувати наявних та потенційних інвесторів, сприяти залученню інвестицій. Створювати таке макросередовище, яке б сприяло ефективному розвитку мікросфери, стабілізації, стимулюванню інвестиційно-інноваційної діяльності та піднесенню національної економіки.

Література:

1. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / [В.М. Геєць, В.П. Александрова, Т.І. Артемюк та ін.]; за ред. акад. НАН України В.М. Гейця. — К.: Фенікс, 2003. — 1008 с. /с. 96-1-986/
2. Лисяк Л.В. Міжбюджетні трансферти як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів / Л.В. Лисяк, М.К. Дяченко // Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1: Економіка. — 2012. — Вип. 2. — С. 55—59.
3. Майорова Т.В. Про стан та шляхи активізації інвестиційного процесу в Україні / Т.В. Майорова // Фінанси України, — 1996. — № 12. — С. 19—25.
4. Роль держави у довгостроковому економічному зростанні / [О.Ю. Болховітінова, Б.Є. Кваснюк, С.І. Кіреєв та ін.]; за ред. О.Ю. Болховітінової. — К.; Х.: Форт, 2003. — 424 с. /с. 405—418/
5. Савченко А. Податок на прибуток підприємств як інструмент інвестиційної політики держави / А. Савченко, Н. Москалюк // Економіка України. — 2003. — № 3. — С. 22—28.
6. Юрій С. Фінанси / С. Юрій, В. Федосов. — К.: Знання, 2008. — 611 с.
7. Сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/22813

References:

1. Geec, V.M. Aleksandrova, V.P. Artemova, T.E. Bajal, U.M. and Baranovckey, O.E. (2003), *Ekonomika Ukraeny: strategiy e poleteka dovgoctrkovogo rozvytku* [Economy of Ukraine: Strategy and Politics dolhosrochnoho development], Feneks, Kyiv, Ukraine.
2. Lysiak, L.V. and Diachenko, M.K. (2012), "Inter-governmental transfers as a tool for socio-economic development of regions", *Naukovyj visnyk Chernihiv's'koho derzhavnoho instytutu ekonomiky i upravlinnia*, vol. 2, pp. 55—59.
3. Majorova, T.V. (1996), "On the state and how to enhance the investment process in Ukraine", *Finansy Ukrainy*, vol. 12, pp. 19—25.
4. Bolhovetenova, O.U. Kvacnuk, B.E. Kereev, S.E. Lunena, E.O. and Marenko, A.V. (2003), *Rol' derjavy u dovgocstrokovomu ekonomiechnomu zroctanne* [The role of the state in the long-term growth], Fort, Kyiv, Ukraine.
5. Savchenko, A. Moskaliuk, N. (2003), "Corporate income tax as an instrument of state investment policy", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 3, pp. 22—28.
6. Ureyi, S. Fedosov, S. (2008), *Finansy* [Finance], Znanny, Kyiv, Ukraine.
7. State Treasury Service of Ukraine (2013), "Performance indicators of the State and the consolidated budget of Ukraine for 2007—2011", available at: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/22813> (Accessed 15 december 2013).

Стаття надійшла до редакції 23.12.2014 р.